

Az *Amadéfalva* > *Madéfalva* és az *Omboly* > *Zomboly* típusú településnév-változásokról

A magyar helynévtörténeti szakirodalomban kevés olyan tudományos probléma akad, amelynek megítélésében a szakemberek annyira egyöntetű álláspontot képviselnének, mint az *Amadéfalva* > *Madéfalva*, *Omboly* > *Zomboly* típusú hangalakai módosulások magyarázatában. Előadásomban arra teszek kísérletet, hogy a jelenség előzményirodalmát összefoglalva az ott felvetett lehetőségeket mérlegeljem, rámutassak az e téren tapasztalható ellentmondásokra, és egy ezeket kiküszöbölő újabb lehetséges magyarázatot is ajánljak.

1. Az *a* elmaradásának kérdése a név elejéről első ízben közel egy évszázada került elő egy konkrét településnév, a Sopron megyei *Gógánfa* származtatása kapcsán. PAIS DEZSŐ e helységnevet az *Abolgány* személynévből eredeztette, s a névelőül felfogott névkezdő magánhangzó elmaradásával (azaz *Abolgány* > **a Bógán* > *Bógán* változást rekonstruálva) és a *gógán* 'kemence' köznévi alaki (népetimológiai) hatásával magyarázta a mai hangalakot, utalva arra, hogy hasonló változással számolhatunk a Somogy megyei *Alexander* > *Lexander* településnév esetében is (1913: 178).

A névelőnek felfogott névkezdő *a* elvonását a helynevekben a közszavakban tetten érhető jelenség analógiájára képzelem el PAIS DEZSŐ (és a nyomában mindenki, aki a kérdéssel valamilyen szinten is foglalkozott): ahogyan a köznyelvi *apatika* > *patika*, *alombik* > *lombik*, *alárma* > *lárma* változások mögött (a példákhoz ld. TESZ., SZILÁGYI 1914: 367, HORGER 1942: 159, KÁLMÁN 1989: 171, KISS LAJOS 1995: 33 stb.) a nyelvérzék efféle megtévedését gyanítják, a nevek szókezdő *a* hangjának elmaradása mögött is egybehangzóan ugyanilyen okokat sejtjenek nyelvészeink.

A *Gógánfa* létrejöttében szerepet játszó változási folyamat minden bizonnyal továbbra is foglalkoztatta PAIS DEZSŐT, ugyanis két év elteltével újabb cikkel jelentkezett (1915), amelyben a szóeleji *a* elhagyását mint jelenséget immáron elméleti igényrel írta le, és településnévi példákkal illusztrálva tipizálta is. Úgy véli, a szóeleji *a* elhagyása kétféle etimológiai csoportban ment végbe: részben közszoói eredetű, részben személynévből alakult településneveket érintett. A közszoói eredetű nevekben (mint a Vas megyei *Avasalja* > *Vasalja*, a Nógrád megyei *Aszupatak* > *Szupatak*, vagy a Szilágy, Zala és Somogy megyében is adatolható *Aszuágy* > *Sziágy*, *Szivágy* esetében) „a névelőnek felfogott szóeleji *a* leválasztása csak akkor történhetett meg, mikor a helynevet kezdő köznévi értelme elhomályosult” (273), azaz az *aszú* és az *avas* szóhoz nem kapcsolódott hozzá a 'szá-

raz' és az 'erdő' jelentés, és ezeket az elemeket az „értelemmel bíró” *szú* és *vas* lexémákkal helyettesítették. PAIS szerint „Ez az etymologiai ösztön megnyilatkozása, mely a mint általában a népetymológiánál látjuk, hajlandó értelmes elemeket keresni ott, a hol az alaki feltételek erre módot nyújtanak” (273). A személynévből való településnevekben (mint a Somogy megyei *Alexander* > *Lexander*, a Baranya megyei *Abolmány* > *Bolmány* vagy a Vas megyei *Aborgáta* > *Borgáta* nevekben) — mivel ezeket nem védte az áttetsző etimológia — véleménye szerint korábban megtörténhetett a változás.

Amit PAIS DEZSŐ az áttetsző lexikális szerkezet „megóvó” hatásáról mondott, nagyon kézenfekvőnek tűnik, de sajnos — amint az az ilyen, általánosan megfogalmazott tételekkel gyakran megesik —, nemigen tartható. Hiszen ha a helynevek változása eképpen működne, akkor az áttetsző etimológiai struktúrájú helyneveket nem érnék hangalakai módosulások. Márpedig a *Besenyő* helynévből alakulhatott *Besnyő*, a *Németi*-ből pedig *Nemti* (annak ellenére, hogy ezek alapszava minden névhasználó számára nyilvánvaló volt, és annak ellenére, hogy a közszói párhuzamokban nem találunk soha olyan alakokat, hogy *besnyő* vagy *nemtek*), és — hogy ne csak hangtani természetű változásra említsek példát — a *-falva* utótagú helységnevek sem alakultak volna oly nagy számban (lényegében tendenciaszerűen) *-fa* utótagúakká a nyelvterület bizonyos részein, ha a megőrző hatás érvényesült volna bennük. Úgy vélem, a közszóból történő helynévvé alakulás lényegében egy-egy új lexikális egység létrejöttét jelenti: a közszói sík egy szavából elkülönül a tulajdonnévi sík egy szava, amelynek változásait aztán a továbbiakban a tulajdonnévi rendszer határozza meg, valójában a közszói előzmény változási lehetőségeitől függetlenül. (Azt, hogy a kettő — noha természetesen sok a közös vonás bennük — nem feltétlenül esik egybe, az előző példák jelzik is.) Összességében tehát úgy gondolom, hogy a fent említett településnevek változásait etimológiai előzményüktől függetlenül ugyanazon hatóerők és ugyanolyan mértékben befolyásolhatták.

PAIS DEZSŐ írásait követően egy jó fél évszázadig nemigen érintették az elemzések ezt a jelenséget, olyannyira nem, hogy alig-alig bukkanhatunk rá a szakirodalomban, vagy ha mégis, akkor is csupán egy-egy e körbe vonható helynévi példa erejéig (lásd pl. az *Acintos* > *Cintos* változás felvetését SZABÓ T. ATTILÁtól, 1941). Az 1960-as években aztán igen lényeges, a változás lehetséges körülményeit pontosító gondolatok láttak napvilágot SZABÓ T. ATTILA tollából (1962, 1963). A szóhatár-tévesztés terminussal illetett *Amadéfalva* > *Madéfalva*-féle névalakulás kronológiai viszonyait tisztázó írásában arra hívja fel a figyelmet, hogy míg a fenti településnév alakulásában valóban számolhatunk e jelenséggel, ugyanis a *Madéfalva* alak a XVII. század elején bukkan fel (1602: *Mádefalva*, 1962: 106), amikor is már általános lehetett a határozott névelő *a* alakja is az *az* mellett, addig több késő-ómagyar, korai-középmagyar kori *a*-tlan településnévi (és személynévi) adatot nemigen lehet e változással magya-

rázni. Azt például, hogy a Somogy megyei *Alexander* (1480, 1498) > *Lexander* (1498) valóban így alakult volna, véleménye szerint erősen kérdésessé teszi, hogy ekkor, azaz a XV. század végén az *a* névelő meglétével, illetve széleskörű használatával még nemigen számolhatunk (207). Ebből az alapállásból kiindulva egy lényeges ajánlást is megfogalmaz SZABÓ T. ATTILA: ajánlatos volna a korábban e körbe vont ómagyar kori (XV–XVI. századi) településnévi adatokat a kronológia tekintetében is szemügyre venni, s annak fényében nyilatkozni arról, hogy azok változásában lehetséges-e egyáltalán szóhatártévesztéssel számolni (207–8, ugyanezt ld. még 1963: 216 is). És hozzáteszi: „kételyeim ellenére egyelőre magam sem tudom, milyen más, elfogadhatóbb magyarázattal kísérletezhetünk” (208).

A kronológiai viszonyok és a névelő meglétének, valamint alakváltozatainak a kérdése véleményem szerint is nagy jelentőséggel bír abban, hogy az e változásról való vélekedéseinket a helyes irányba tereljük. A névelők kialakulását és megszilárdulását „A magyar nyelv történeti nyelvtana” a kései ómagyar korra teszi, a kétalakúság létrejöttét ugyancsak, de azzal a megszorítással, hogy az *a* forma — noha már első kódexeinkben vannak rá példák — természetesen később jelentkezik (1992: 716–7). Figyelembe kell továbbá venni, hogy „névelőként is sokáig és nagy gyakoriságban élt az *az* minden fonetikai helyzetben, s hogy az *a* használata a mássalhangzóval kezdődő szó előtt viszonylag későbbben terjedő és hosszan elhúzódó folyamat” (718), amit jól szemléltet az, hogy a történeti nyelvtan törzsanyagában az *a* : *az* (+ msh) aránya 2 : 116 (720). Valamennyi e körbe vonható névpárnak nem jártam kronológiai vonatkozásait illetően utána, ám álljon itt néhány olyan változás, amelynek bekövetkeztek a névelő már minden bizonnyal létezhetett *a* alakban is: *Abolmány* (1332–5) > *Bolmány* (1773), *Aborgáta* (1356) > *Borgáta* (1573), *Acintos* (1357) > *Cintos* (1700), *Aszágy* (1554) > *Szágy* (1767–68). (Valamennyi adatról a FNESz.-ből származnak az információk. Zárójelben az adott névforma első előfordulásának ideje áll.)

Míg a névkezdő *a* hang névelőként való elvonásának kronológiáját SZABÓ T. ATTILA a kezdőpont felől, KUBÍNYI LÁSZLÓ a másik irányból, a felső határt meghúzva igyekezett szűkíteni. Úgy tartja, hogy az *Amadéfalva* > *Madéfalva* változás „csak abban az időszakban történhetett meg, amikor a névelőt még hangsúlyozták, hiszen szóeleji, azaz kétségtelenül nyomatékos *a* hangot fogtak fel névelőként. (...) *Aszód* vagy *Alag* nevéből ma már nemcsak azért nem lesz, nem lehet *Szód*, *Lag*, mert az igen elterjedt írásosság megköti a formákat, hanem azért sem — és elsősorban azért nem —, mivel e nyomatékos szókezdő *a*-kat senki sem téveszti össze a nyomatéktalan névelővel.” (1957: 477). Abban, hogy *Aszód* > *Szód*-féle változások manapság nem történhetnek, KUBÍNYI LÁSZLÓ alighanem téved, hiszen a névkezdő *a* hang elmaradására településneveink népnyelvi használata ma is szolgáltat példákat: *Abaliget* népi neveként ilyen például

a *Baliget* névforma (BMFN. 329). Az persze, hogy ennek az elmaradó hangnak van-e köze a névelőhöz vagy sem, már más kérdés, a későbbiekben erről is szót ejtek.

De térjünk vissza egyetlen gondolat erejéig SZABÓ T. ATTILA megállapításaihoz! Mint láthattuk, azon az állásponton van, hogy a XVI. század nagy részében és az azt megelőző időszakban a névkezdő *a* hang elmaradása nem lehet — annak korlátozott elterjedtsége miatt — az *a* névelővel való azonosítás eredménye. „A XVI. század végén innen az *a* névelőalak feltehető terjedezésének, illetőleg viszonylagos elterjedtségének korában természetesen már bátran hivatkozhatunk a szóhatártévesztésre, mint az ilyesféle alakulás e g y e t l e n v a l ó s z í n ú okára” (208, lábjegyzet, a kiemelés tőlem: T.V., s ugyanezt ld. még 1963: 215 is). Azaz SZABÓ T. egy minden vonásában ugyanolyan hangalaki változás esetei mögött más-más okokat lát meghúzódnak aszerint, hogy az *a* elmaradására mely időszakban került sor: míg az *Amadéfalva* > *Madéfalva* a névelő elvonásával van kapcsolatban, az *Alexander* > *Lexander* — lévén korábbi alakulású — bizonyosan nem magyarázható így. Úgy látom, hogy erre a kettős állásfoglalásra az készítette SZABÓ T. ATTILÁT, hogy egyrészt ragaszkodott a korábbi, „névelős” magyarázathoz, másrészt viszont érzékelte egyúttal a benne rejlő ellentmondásokat is.

A SZABÓ T. ATTILA által több ízben (1962, 1963) is megfogalmazott kételyeket nem látjuk viszont a szakirodalomban, és az e változás körébe vonható helynevek kronológiai felülvizsgálatára való ösztönzése lényegében ugyancsak hatástalan maradt. A későbbiekben a névkezdő *a* elmaradását felvillantó munkák — valójában összefoglaló vagy tipológiai jellegűkből adódóan — meglegszenek a jelenség pusztá regisztrálásával. KÁLMÁN BÉLA „A nevek világa”-ban ad néhány már ismert helynévi példát a szókezdő *a* névelőként való felfogására és elvonására (1989: 171), HOFFMANN ISTVÁN a „Helynevek nyelvi elemzése” c. helynév-tipológiájában a deetimologizációs változások körében tárgyalja az *a* elmaradását a név elejéről (1993: 139), KISS LAJOS pedig a „Földrajzi neveink nyelvi fejlődése” c., a FNEsz. névanyagán alapuló munkájában a téves felbontás (szóhatártévesztés) esetei között foglalkozik a jelenséggel. Az, hogy ezekben munkákban a szerzők még érintőlegesen sem térnek ki a SZABÓ T. ATTILA által megfogalmazott problémákra, bizonyos tekintetben érthető, hiszen céljuk átfogó képet adni a helynevekről (vagy a tudománynépszerűsítés, vagy a tipológiai-rendszer-alkotás, vagy a változásvizsgálat szándékával). Ilyen természetű monográfiákban csak mint kisebb-nagyobb paneleket építhették be az egyes jelenségeket a szerzők, anélkül, hogy a részletkérdésekre kitérhetek volna.

2. Nem szolgálhatunk magyarázattal a névkezdő *a* hang elmaradására egy vele szorosan érintkező jelenséggel, az ún. zésülésnek az ide kapcsolása nélkül. A Szolnok-Doboka megyei *Zergya* vagy a Maros-Torda megyei *Ziver* helynevet SZABÓ T. ATTILA úgy magyarázza, hogy ezek az *az Erge*, *az Iver* névelős szer-

kezetekből szóhatártévesztés eredményeképpen alakultak, hasonlóképpen, mint a *Zámborus*, *Zanda*, *Zimola*, *Zordományos* stb. névalakulatok (1947). BENKŐ LORÁND a változás lefolyását és nyelvtudati háttérét eképpen látja: „A földrajzinév előtt a beszédben állandóan használt *az* névelő *z*-je idővel a magánhangzóval kezdődő névhez kapcsolódhatik. E jelenség oka is ugyanaz, mint a többi elváltozásé: a beszélő tudatában már nem merül föl a név képzettartalma. A számára idegen szó tehát nem válik még furcsábbá, ha eléje *z* járul” (1947: 48). Arra nem tér ki, hogy vajon mitől szűnt meg a *Záltal*, *Zebhát*, *Zörzökút* helynevek alapjaként szolgáló *Által*, *Ebhát*, *Őrzőkút* teljesen áttetsző motivációjú névalakok képzettartalma. Szemléletében BENKŐ gondolataihoz igazodik helynév-tipológiájában HOFFMANN ISTVÁN is, zésülés terminussal, a deetimologizáció változási folyamata alatt taglalva az *Omlás-hegy* > *Zomlás-hegy*, *Ürgés* > *Zürgés* típusú jelenséget (1993: 139). KISS LAJOS — SZABÓ T. ATTILÁVAL mutatva inkább szellemi rokonságot — tapadás szóhatáron címmel szól a változási folyamatról, *Ajnárd(vára)* > *Zajnát(-tető)*, *Erge-híd* > *Zerge-híd*, *Aba* > *Zaba*, *Omboly* > *Zomboly* példákat említve (1995: 33). Valamennyi munkára igaz, hogy bennük a változást illusztráló példák a mikrotoponimák köréből kerülnek ki elsősorban, településnévi adatokat alig (és leginkább KISS LAJOSnál) találunk közöttük.

3. Mik azok a nehézségek, amelyek kérdéssé teszik e változások összekapcsolását a határozott névelővel? Elsőként is: különösnek tarthatjuk, hogy míg az *a* névelőnek a név elejéről való elvonása meglehetősen gyakori jelenség, a névhez tapadása alig-alig fordul elő: ilyen például a *Radó kútja* > *Aradó kútja* (SZABÓ T. 1940) vagy a *Radvány* > *Aradvány* (MIKESY 1947). És hasonlóképpen: amíg a *z* névhez kapcsolódása viszonylag gyakorinak látszik a helynevekben, a névkezdő *z* elmaradása igen ritka jelenség: *Zanócos* > *Anócos*, *Zebecke* > *Ebecke* (KISS L. 1995: 33–4). Amennyiben ezekben a helynevekben valóban a névelő mozgása okozza a változásokat, kellene valami logikus magyarázatot találnunk arra, hogy miért nem kiegyensúlyozott a két változási irány, vagyis miért van az, hogy az *a* inkább elmarad, az *az* *z*-je pedig inkább tapad a helynevekben.

Másodsorban adódik a kronológia kérdése. Erről már ejtettünk ugyan szót, de emlékeztetőül idézzünk fel egy-két gondolatot. A nevek szókezdő *a* hangjának a határozott névelővel való azonosítására csakis abban az esetben van mód, ha egyáltalán létezik a nyelvben, s viszonylagos elterjedtségnek örvend az *a* változat is. Ebből az evidens gondolatból fakad aztán az az ellentmondásos tétel, amit SZABÓ T. ATTILA fogalmaz meg: amíg az időben később bekövetkező változási folyamatokat (*Amadéfalva* > *Madéfalva*) csakis a névelővel való azonosítás magyarázhatja meg szerinte, addig a korábbi ugyanilyen változásokat (*Alexander* > *Lexander*) bizonyosan nem befolyásolhatta a névelő, azok háttérében más okok húzódnak meg — csak ezen okokat egyelőre nem tudja megjelölni. Én ma-

gam úgy vélem, hogy ezek a változások — minthogy korábban is megtörténhet-
tek, mint ahogy a határozott névelő *a* változata elterjedt — nagy valószínűséggel
nem állnak kapcsolatban a névelővel.

Harmadsorban (és legfőképpen) pedig az kérdőjelezi meg a névelővel való
téves azonosítás lehetőségét, hogy egyes helynévfajták (például az itt is sok pél-
dával szereplő településnevek) előtt sem a köznyelvben, sem a nyelvjárásokban
nem használunk névelőt, így a nyelvérzék ilyesfajta megtévedéséhez nincs reális
alap a fent említett típusesetek egyikében sem. „A magyar nyelv történeti
nyelvtaná”-ban a névelőt tárgyalva GALLASY MAGDOLNA a tulajdonnevek kö-
réből is hoz példákat: személy- és helynevek névelőzésére találhatunk itt adato-
kat a XV–XVI. századból, de a településnéviek minden esetben névelőtlenül
állnak (1992: 734–5). A szerző hangsúlyozza is, hogy az eltérésnek a névfajták
közötti különbség az oka, s hogy ez a különbségtétel például a településnevek és
a víznevek között e tekintetben máig megvan. Implicit módon egyébiránt MIKE-
SY SÁNDOR már utalt a névelőzés ezen problémájára akkor, amikor az *Aradvány*
helynév kapcsán megjegyezte: a *Radvány* formához „az *a* névelő a XVIII. szá-
zadban kapcsolódott hozzá, ami azt mutatja, hogy határnévként használták”
(1947: 145).

4. Magam az ilyesfajta változások okát a helynevek fonológiai struktúrájában
látom inkább megragadhatónak. Ez a változás ugyanis — mint a példák mutatják
— rendre a VCV kezdetű neveket érintette, s alakította át ezekben a névkezdetet
CV formájúvá. Ennek az lehet a magyarázata, hogy a helynevek körében a VCV
kezdet elenyészően ritka, sőt még általában a magánhangzóval kezdődő nevek is
lényegesen kisebb arányt képviselnek, mint a mássalhangzós kezdetűek. Hogy
számszerűen is láthassuk a különbséget: egy történeti helyneveket feldolgozó
(közel 12 ezer névalakot tartalmazó) hang- és helyesírás-történeti adatbázisban a
mássalhangzóval kezdődő helynevek az összes helynév 83%-át teszik ki, a ma-
gánhangzós kezdetűek tehát mindössze 17%-ban képviseltetik magukat, s ennek
közel felét adják a VCV kezdetűek (az összes helynév 8%-át). A VCV névkez-
det viszonylagos ritkasága a nagyon gyakori CV kezdethez képest az előbbi
hangszerkezeti típus átalakulásához, s az utóbbihoz való igazodáshoz ve-
zethetett. Azt, hogy nem a névelővel való esetleges azonosítás áll az efféle vál-
tozások hátterében, az is megerősítheti, hogy a név elejéről nemcsak az *a* ma-
radhat el a VCV struktúrából, hanem más magánhangzók is: *Izsáka* > *Zsáka*,
Iváncsod > *Váncsod*; *Ohobica* > *Hobica*, *Oroszka* > *Ruszka*, *Eszentelek* > *Szen-
telek*, *Üvér-völgy* > *Vér-völgy* stb. Ezekben az esetekben tehát lényegében a
hangszerkezeti modellek irányítják a módosulást.

Ennek kapcsán ki kell térnünk arra, a szókezdő vokálisokat érintő általáno-
sabb érvényű gondolatra, amit egy más kérdés (a *székely* néprész név előzménye-
ként a mohamedán források alapján feltételezett **eszekel*, **iszikil* formák reali-
tása) kapcsán BENKŐ LORÁND hangsúlyozott. E feltett alakokat és belőlük a

székely lexéma hangtani levezetését nyelvtörténeti szempontból azért nem látja lehetségesnek, mert „a magyar első szótagi hangsúlyos nyelv lévén szóeleji vokálist nem veszíthetett és nem is veszített, ennek a fonémának az ómagyarban meg kellett volna maradnia” (2003: 89). Noha a *székely* kérdésben BENKŐ LORÁNDnak minden bizonnyal igaza van akkor, amikor a népnév magyarázatát a fenti rekonstruált formákból nem tartja elképzelhetőnek, de véleményem szerint ez nem az említett hangtani érvek alapján állítható. Azt ugyanis, hogy a magyarban a szókezdő vokális elmaradhat, minden kétséget kizáróan bizonyítják egyrészt a már említett helynevek. Fellelhetjük e változást közszeveink körében is: részint a nyelvtörténeti adatokban, mint az *ajándék* > *jándék*, *ijeszt* > *jeszt*, *ijed* > *jed*, *isót* > *sót*, *ühüm* > *hüm* (TESz.), részint nyelvjárási alakokban, mint az *apetitus* > *petitus* ’étvágy’, *édesapám* > *désapám*, *eszenc* > *szenc* ’erős pálinka’ (ÚMTsz.). Személyneveink becéző alakjai pedig tucatszám ontják a példákat a névkezdő magánhangzó elmaradására: *Amália* > *Mála*, *Máli*, *Amanda* > *Manda*, *Apolka* > *Polka*, *Adorján* > *Dorkó*, *Dori*; *Edina* > *Dina*, *Edit* > *Ditti*, *Emese* > *Mese*, *Mesi*, *Emília* > *Mili*, *Mila*, *Erika* > *Rika*, *Elek* > *Lexi*; *Ilona* > *Lonci*, *Lona*, *Irén* > *Reni*; *Olívia* > *Livi*, *Lívia*; *Ödön* > *Dönci* (lásd mindehhez LADÓ 1971). És — amint azt a példák mutatják — az elmaradó magánhangzó a szó és a név elejéről nem csupán az *a* lehet. Itt kell megjegyeznünk azt is, hogy az ilyesfajta becéző formákat a személynévkutatók általában indoeurópai becézéseknek tartják. Minthogy azonban egyrészt minden esetben csak egy magánhangzó marad el a név elejéről, másrészt vannak olyan személyneveink, amelyeknél ezzel az eshetőséggel — etimológiai előzményük okán — eleve nem is számolhatunk (pl. *Apolka*, *Emese*, *Ödön*), nem vagyok meggyőződve arról, hogy a többi becéző forma létrejöttében gyanítani kellene idegen nyelvi hatást. És különösen amiatt nem, mivel e becéző alakulatok megszületése a magyar nyelvben is megmagyarázható, hiszen tökéletesen beleilleszkednek a fentiekben vázolt, a magyar nyelvben jellemzőnek mutatkozó hangváltozási folyamatba.

5. A zésülés hátterében ugyanilyen fonológiai okok állhatnak: ez a folyamat a VCC kezdetű neveket érinti, ahol a magánhangzós névkezdő nem szüntethető meg a magánhangzó elmaradásával, mivel ez még ritkább fonológiai szerkezetet, szóeleji mássalhangzó-torlódást eredményezne. A kevésbé gyakori fonológiai struktúrát ilyen esetekben ezért egy előtét-mássalhangzó bekerülése változtatja meg: *Ebhát* > *Zebhát*, *Omlás-hegy* > *Zomlás-hegy*, *Ürgés* > *Zürgés* stb. A mássalhangzó név elé kerülése megtörténhet VCV struktúrában is (ahol a szokványosabb változás, mint láttuk, a magánhangzó elmaradása): és nemcsak *z*-vel, mint az *Imola* > *Zimola*, *Aba* > *Zaba* példákban, hanem más mássalhangzókkal is: *Áta* > *Háta*(puszta) (BMFN. 1029), *Oleska* > *Holeska*, *Öcse* > (Nagy)jécsa (vö. FNESz.), *Orosztelek* > *Herosztelek* (J. 310), *Émén* > *Vémén*(d) (REUTER 1966: 411). Közszeveink között is találunk efféle változásra példákat, legfőképpen nyelvjárásokban érve őket tetten: *uborka* > *buborka*, *aranka* > *haranka*,

enyeleg > henyeleg, őgyeleg > hőgyölög, idegen > hidegen, éger > jéger, oláh > joláh, üres > vüres, ófrál > lófrál, avar > zavar (TESz., ÚMTsz., NYIRKOS 1987). Személyneveink ugyancsak szolgáltatnak adatokat a jelenségre: *Anna > Panna, Panni, András > Bandi, Bandri, Erzsébet > Börzse, Börzsi, Imre > Pimri, István > Pista, Pisti* (vö. LADÓ 1971). Egy dolog azonban mégiscsak elgondolkodtató: a példák alapján úgy tűnik, hogy helyneveinkben a legnagyobb számban a *z* hangnak a névtesthez kerülésével számolhatunk. Könnyen lehet azonban, hogy egy alaposabb vizsgálat, amely nem a névelővel való kapcsolat alapján áll, s így nem az *a* és a *z* mozgására koncentrál, ezeket az arányokat is módosíthatja.

6. E jelenség rövid összefoglalásával főképpen arra kívántam felhívni a figyelmet, ami kevés hangsúlyt kap a helynévtörténeti szakirodalomban, hogy a helyneveknek minden bizonnyal jellegzetes fonotaktikai struktúrájuk van, s ez elsősorban éppen a változások révén bizonyítható. Minthogy a magánhangzós névkezdet ritka a magyar nyelvben, érthető, hogy az ilyen struktúrájú helynevekben gyakori az elmozdulás más, jellegzetesebb hangszerkezeti modellek felé.